

Bulletin společnosti přátel historie města Chrastavy

No 240
02-2016

Marktplatz 1905

Náměstí 2015

Zimní radovánky 1. část

Během čekání na prosluněné jaro, zavzpomínejme na svá dětská léta, strávená na bobech či sáňkách.

O sáňkování na kopečku bychom asi mohli zasvěceně vyprávět všichni.

Saně neodmyslitelně patří k dětství a jsou jedním z prvních prostředků, na kterých poznáváme radost z rychlé jízdy na sněhu. Já jsem například boby vůbec nikdy neměla, ale na sáňkách jsem prožila každou zimu. A tehdy ještě zima byla ZIMA – se sněhem a mrazem, s okny pokrytými nádhernými ledovými květy. Svě dětství jsem strávila v Liberci. Chrastava pro mne byla cizí město, přestože Chrastavská ulice sousedila se Studniční ulicí, ve které jsem až do svých deseti let bydlela, a s ulicí Zeyerovou, kde jsme jako děti sáňkovali a bobovali a prožívali všechny zimní radovánky. Domů jsme se vraceli zmrzlí, často potlučení, ale šťastní. Pro Chrastaváky musím doplnit, že to je v centru Liberce, kousek od budovy okresního soudu a trochu větší kousek od tehdy *Mírového náměstí*, nyní náměstí *Edvarda Beneše*. Dnes by si nikdo ani nepomyslel, že by v „zajerovce“ mohl něco takového provozovat, a tehdy se tam sjížděly všechny děti z okolních ulic. Moje dětství prostě bylo spojeno s Libercem, a proto také s Ještědem.

Tam jsme chodili na zimní procházky a jezdili lanovkou na vrchol zasněženého Ještědu a ti statečnější sjížděli na sáních nebo na lyžích pod lany „kopec“ dolů. A také jsme samozřejmě fandili při závodech skoků na lyžích. Také sáňkařská dráha pod Ještědem fungovala, ale na ni už si nepamatuji, přestože její torzo tam lze ještě dnes nalézt.

Foto mého syna, když mu byly 3 roky.
U babičky na zahradě na saních po mamince.

Pohlednice vydaná Německým horským spolkem roku 1912.
Dokumentuje tehdejší závody v sáňkaření.

Děti jsou vůbec na sáňkování nenáročné. Stačí jim kopeček blízko domova a trochu sněhu a už si užívají. Stejně jako ty moje, které vyrůstaly v Chrastavě a řádily na hroudě na „Střeláku“. Domů chodily promrzlé a šťastné stejně jako kdysi my. Když pak povyroستly, jezdily do Andělské Hory na trochu větší kopeček lyžovat a snowboardovat.

Jak asi prožívali zimu moji chrastavští vrstevníci? Který zdejší kopec sjížděli na sáňkách?

„Kafčák a Vaňák“ – dva kopce přezdívané podle Kafků a Vaňků, kteří zde bydleli. A právě zde si užíval se svými kamarády Ivan Vydra: „Stavěli jsme si můstky, starší děti je lyžema ušlapávaly a pak jsme tam skákali na lyžích a na sáních. Někdy sánky sportovní nápor nevydržely a domů jsme se vraceli s třískama v zadnici. Taky jsme jezdili pod kostelem – cestou ke svatému Jánů, zejména v době uhelných prázdnin. Nebo za kovárnou – to bylo území od hřbitova dolů k muzeu, byl to dost prudký kopec. Se svými dětmi jsme chodili (jako mnoho dalších) sánkovat do parku pod kostelem, ale jen do doby než tam vybudovali silnici k Benteleru. No a moji rodiče se svými kamarády v padesátých letech s oblibou sánkovali na stráni v areálu dnešního zahradnictví (ve Vítkovské ulici), kde se říkalo „U křížku“ podle Mlynářova kříže“. Z toho tam zbyl už jen podstavec.

Lambert Medřický má podobné vzpomínky z dětství: „Já jsem sánkoval na cestě od „děčáku“ do Sportovní ulice, vedle Šnýdlů - dojezd byl na silnici, ovšem nebezpečí, že by nás něco přejelo, to se blížilo nule, protože, pokud si dobře vzpomínám, tak v té době v ulici nikdo auto neměl. Taky na Kavčáku a Vaňáku, ale samozřejmě až když jsem povyrosl a mohl si tam sám dojít. Bydleli jsme tehdy dost daleko. I za kovárnou jsme jezdili, oblíbený prudký kopec končil tenkrát na hřišti“. Dnes tam jsou zahrádky.

Na stejná místa jezdila za zimními radovánkami i o něco mladší Míla Stavínová se svojí sestrou: „Kromě sáněk a bobů jsme často využívaly - především na trase od kostela ke svatému Jánů - igelitovou rychlost pytlů od zemědělského hnojiva. A nejvíc jsme si tam užili právě v období uhelných prázdnin ... a pak jsme chodily ještě za kovárnu za náměstím, ale tam nás naši neradi pouštěli, protože to tam byl moc prudký svah a končilo to mezi ploty ... Přemýšlím, nač budou jednou vzpomínat moje děti. Snad na hroudě na Střeláku, kam chodily. Naše oblíbená místa se stala nepoužitelná díky nově postaveným silnicím a dalším územním změnám.“

I kniha Rudolfa Schwertnera „Kratzau, Schicksal einer sudetendeutschen Stadt“ (1966) popisuje trasu z Kostelního vrchu přes Školní vrch jako oblíbenou sánkařskou dráhu - cesta pak dál vedla ke Schroffovu náměstíčku a k mostu přes Jeřici.

Na opačném konci Chrastavy v prvním domě směrem od Machnína bydlívala ještě o pár let mladší Káťa Vaverová. Říkalo se tam „na kopci“ a tak vlastně stačilo nasednout na sánky a ujíždět dolů do města. „Samozřejmě to tak úplně nebylo, ale když nebyla silnice posypaná, dalo se to uskutečnit. A to nejen na sáních, ale i na běžkách. Nejčastěji jsme jezdili spoza „benzinky“ (dnes Euro Oil) z kopce dolů ke Stahoňům a občas jsme skončili mezi ovečkami, které se tam pásly. Scházeli jsme se tam s kamarády od sousedů a později i s dětmi z čerstvě postavených „okálů“. Mohli jsme jezdit i za kovárnou, ale měli jsme to blíž ke svatému Jánů. Byli jsme poslední dům v Chrastavě, a měli to blízko na „Okó“, kam se chodívalo bruslit. Před ním jsme přešli silnici, vyšlapali na „Ovčák“ a už jsme z něj frčeli dolů ke staré vodárně u svatého Jánů. Krásně se na ty časy vzpomíná. Víím, že pro mne a myslím si, že i pro ostatní kamarády, to býval bezstarostný život.“

Lednový nedělní večer jsem strávila povídáním s panem Václavem Janečkem. Známe jej jako sběratele a tvůrce betlémů, a také jako flašinetáře. V Chrastavě bydlel jeho dědeček a babička a on sem k nim jako dítě jezdil. „Narodil jsem se v Praze, tam jsem vyrůstal, žil a pracoval až asi do roku 1990, kdy jsem se usadil v Chrastavě. Koupil jsem v Liberecké ulici domek od své sestřenice, která jej zdědila po své kamarádce paní Drábové, ale pak zde už nechtěla bydlet a já se rád do Chrastavy přestěhoval. Můj děda s babičkou bydlívali v Lipové ulici. Když jsem sem jako dítě jezdil, sánkovali jsme od svatého Jánů u staré vodárny, Tovární ulicí, pak byla dvojité zátáčka a skončili jsme v Nádražní ulici a tam už to bývalo sypané. Kratší trasa vedla od Nového domova, Lipovou ulicí a končila u plotu tehdejšího zahradnictví. Nejjednodušší ovšem bylo sánkovat u dědy na zahradě. Ta patřila panu továrníkovi Cichoriusovi, který měl fabriku vedle dnešní mateřské školy (pamatujeme zde Bytex, později Breml) a na místě dnešní školky stávala jeho nádherná secesní vila“. Když mi pan Janeček popisoval její okouzující interiéry, dýchla na mne atmosféra té doby a bylo mi až smutno, že už nic podobného v Chrastavě není. „Zahradnictví bylo na zahradě vedle vily a děda zde pracoval a dodával zeleninu a ovoce do závodní jídelny fabriky pana továrníka. Když přijelo „panstvo“, staral se o zásobování na jejich stůl a květinovou výzdobu v jejich vile. Zásoboval i továrnu v Tanvaldě. I ta patřila Cichoriusům a ti v Tanvaldě také bydleli. V zimě jsem se v Chrastavě vyskytoval poměrně málo, spíš v létě, a to jsme chodili třeba na pstruhy do Jeřice.“

Už je to všechno dávno pryč. Příliš mnoho se toho změnilo a vzpomínky se ztrácejí v mlze“. Přesto jsme si ještě hodně dlouho povídali a vzpomínali na staré časy. V jeho útulném starobylém pokoji to bylo moc příjemné posezení a pohazení po duši.

Když se tak nad tím vším povídáním zamyslím, tak vlastně Chrastava bývala jedno velké kluziště, sloužící pro radost dětem. Časy se zkrátka mění a sánkařské možnosti s nimi.

Ale děti si radost ze sněhu - v každé době - stejně užívají.

Hrouda na „Střeláku“ funguje stále. Foto leden 2016.

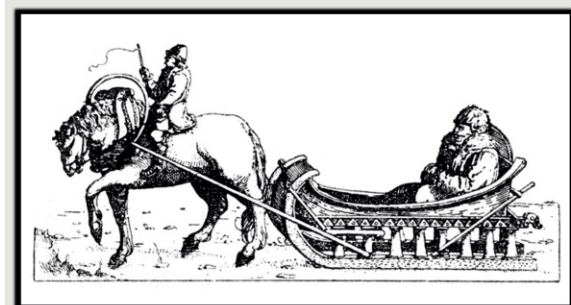
Historii sáněk jsem hledala na internetu. Kouzelný popis jsem našla ve Wikipedii: **Saně nebo sáně** jsou dopravní prostředek, který se pohybuje klouzáním po sněhu. Skládá se ze dvou sanic a nástavby mezi nimi. Saně jsou pro pohyb po sněhu výhodnější, než kolová vozidla. Je to proto, že se podkladu dotýkají na větší ploše, a proto se méně do sněhu boří. V oblastech s velkou sněhovou pokrývkou byly saně v minulosti prakticky jediným prostředkem pro dopravu nákladů.

Nejstarší saně byly nalezeny v Heinole ve Finsku. Pocházejí z období kolem roku 6500 př. n.l. V roce 1881 se ve švýcarském Klostersu konaly první mezinárodní závody. První mistrovství světa se uskutečnilo v norském Oslu roku 1953 a o čtyři roky později vznikla Mezinárodní sáňkařská federace. Od roku 1964 jsou sáňkařské soutěže součástí programu zimních olympijských her. V lednu 1895 se u nás uskutečnil na horské silnici na Smědavě v Jizerských horách první závod za účasti 33 sáňkařů. První dráha byla postavena r. 1909 na Ještědu a měřila 3 kilometry. Na ní se také konalo v roce 1914 první mistrovství Evropy.“

Saně rohačky jsme za mého dětství nepoužívali, snad někde na vesnici je děti mohly zdědit po svých prarodičích.

Rohačky dříve sloužily pastýřům ke svážení sena nebo dřeva. Když horalové nesváželi seno, vozili turisty. Vybavili je proto opěrkami, rohačky také byly vypořstované, aby byly pohodlnější. Desítky let staré saně se často dědí z generace na generaci. První písemně zaznamenaný sjezd na rohačkách se konal v Krkonoších v roce 1737 během návratu z horské výpravy. První turistický sjezd historické prameny zapsaly v roce 1815.

Zimní turistická atrakce v průběhu desetiletí získávala na oblibě. Například pro sjezd v roce 1896 měli závodníci k dispozici 3000 rohaček. Po druhé světové válce ale závody zanikly. Tradici obnovili v Krkonoších roku 2002 Poláci a Češi, kteří v současnosti závody pořádají společně.

Staré selské saně dle rytiny z roku 1546.

Saně rohačky.

Turisté v Krkonoších r.1903.

A ještě nesmíme zapomenout na boby: Saně, nebo chceme-li **boby**, byly po staletí způsobem přepravy. První závodní saně byly vyrobeny ze dřeva, ale brzy byly nahrazeny ocelovými saněmi, které byly označeny jako boby. Vznikly koncem 19. století ve Svatém Mořici ve Švýcarsku, kde si angličtí vojáci při zimních radovánkách přidali řídicí mechanismus na klasické saně. V roce 1897 zde byl založen první světový bobový klub. V roce 1898 se v témže místě uskutečnily první závody.

Boby na konci 19.století.

Závodníci na bobech v roce 1914.

Při bobování sportovní družstva sjíždějí úzkou, točitou, nakloněnou, ledovou trať na bobu poháněném gravitací. Seriozním sportem se boby stávají kolem roku 1950, kdy byla rozpoznána důležitost průjezdu zatáček a startů. Až do roku 1945 provozovali na našem území bobový sport převážně Němci, což dokládá i fakt, že dráhy byly rozmístěny na území tehdejších Sudet (např. v Aši, v Mariánských Lázních, v Dubí v Krušných horách, v Jablonci nad Nisou). Vznik těchto bobových drah se datuje mezi roky 1905-22.

U nás byl bobový sport až do roku 1989 považován za buržoazní sportovní odvětví pro bohaté, což se neslučovalo s ideálem socialistického sportovce. V kategorii sportu zaujímal čtvrtou skupinu, která nedostávala státní dotace. Zakazovala se veškerá publicita. Závodilo pár nadšenců, kteří bez systematické tréninkové přípravy absolvovali několik závodů v zahraničí na své náklady. Prozatím největší úspěch českého bobismu je z roku 2007, kdy česká posádka Ivo Danevič a Roman Gomola vyhráli titul mistrů Evropy v Cortině d'Ampezzo.

No, já si myslím, že my známe hlavně plastové boby různých barev, na kterých jsme závodili jako děti a měli jsme raději čerstvý prašan než ledovou dráhu.

Které dítě by nezatoužilo, aby jeho sáně divokou rychlostí táhl pes. Třeba ten, co se líně válí v boudě u babičky na zahradě. Toto přání lze splnit.

Víte co to je **mushing** ? Tak to je jízda psím spřežením - kynologický sport, který vznikl na motivy klasické aktivity, prováděné především ve studených krajích, kde bylo potřeba převézt náklad pomocí psů. Stal se (jako většina aktivit se psy) velmi oblíbeným soutěživým sportem. V sánkařství tedy dva a více psů táhnou psovoda na saních, vozíku nebo na něčem podobném. Hlavním důležitým bodem v tomto sportu je vztah psovoda se psy a schopnost psovoda řídit smečku. Na závodech se rozdělují kategorie podle počtu psů a podle plemen. Nejoblíbenějšími plemeny jsou sibiřský husky nebo aljašský malamut.

Romantičtější duše by jistě nepohrdly jízdou na „ruské trojce“. To už je složitější přání, neboť:

Trojka je druh starého ruského koňského spřežení používaného u saní nebo lehkých kočárů. Toto typicky ruské uspořádání (trojspreží, tři koně v zápřahu vedle sebe), kdy prostřední kůň (koreň) běží klusem a oba krajní koně (prístážky) cválají, jeden na pravou a druhý na levou nohu, bylo vynalezeno pro rychlou jízdu na velké vzdálenosti. Cestovní rychlost takového spřežení činí 45 – 50 km/h. Používá se v klimatickém prostředí ruské zimy zejména pro zápřah před saně.

Byla by to krásná a vzrušující projížďka, zvlášť kdyby nastoupila ta pravá bílá čarovná zima.

Závody psích spřežení „Mushing“.

Ruská trojka v ruské zimě od malíře Anatolije Kuršina.

Východní Slované uctívali „boha“ Mráze, bratra Větru, starce jedoucího na trojce tažené bílými koňmi přivolávajícího zimu. Později se transformoval ve vánoční postavu dědy Mráze.

Použité zdroje:

<http://sane.cz>

<http://boby-skeleton.cz/boby-web/Historie.html>

<http://my-a-psi-svet.blog.cz/1505/mushing-sankarstvi>

[https://cs.wikipedia.org/wiki/Trojka_\(spřežení\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Trojka_(spřežení))

<http://www.abicko.cz/clanek/casopis-abc/533/sane-drahy-vybaveni.html>

R.Schwertner: Kratzau, Schicksal einer sudetendeutschen Stadt a vzpomínky Chrastavanů

Kalendářní zima ještě zdaleka nekončí, a proto se budeme v příštím bulletinu věnovat historii sánkaření.

Jana Zahurancová

„Breve et irreparabile tempus omnibus est vitae“.

„Krátký a nenávratný je pro všechny čas života“. - Vergilius -

Dne 16. ledna 2016 nás opustil náš výjimečný kolega RNDr. Petr Hána CSc.

Ztrácíme v něm obětavého člena, nezdolného optimistu a člověka, který nedbal na překážky

... v osobním životě, při práci i ve spolkové činnosti ...

Petr Hána, vysokoškolský pedagog, vědec, badatel a vždy přívětivý kamarád.

Odešel bez patosu, tak jak žil, ve věku pouhých 55 let.

Je to poprvé, kdy nás dokázal zarmoutit.

Stopa, kterou po sobě zanechal, je nepřehlédnutelná. Bude nám chybět ...

Za SPHMCH zarmoucení členové.

Bulletin Společnosti přátel historie města Chrastavy

No. 240 bylo vydáno v únoru 2016

Vydává jako přílohu Chrastavských listů a pro svoji potřebu Společnost přátel historie města Chrastavy.
Toto číslo připravila: Jana Zahurancová, Lambert Medřický

Napsat nám můžete na e-mail: sphmch@volny.cz

